

1944 januárja van, szerda. Leereszkedik a hófehér szikrácskákba bugyolált sötétség. Olyanok ezek a kis szikrák, mint a kristályok, amelyek berepülnek a „La gioia” trafik ajtaján, ha kinyitja valaki, és varázsporként hullanak az aransárga fapultra, mely beitta a dohányszagot, a méz és a cseresznye illatát, Haya pedig, mint annak idején Ada, a mutatójával firkál rajta, a jövődjét irkálja. Ezen az estén a fojtott remény mosolyával köszönti az utolsó vevőt. Belép a dohányboltjába egy harmincéves, egyenruhás német férfi, oh, szép, mint a baba, már van egy lengyel beceneve, Lalka, de ezt Haya akkor, amikor először pillantja meg a szép német férfit, nem tudja, a szép német férfi majd később mondja meg neki, nem vagyok én lalka, te vagy az én lalkám, a német férfi magas és erős és, oh, kemény és lágy. A német férfi előveszi a Voightländer Bess-ét, ráhajol a pultra, mélyen belenéz Haya zöld szemébe, és azt mondja, ein 120 Film, bitte, ein „Kodak”, bitte, halkan, mintha lélegzetvisszafojtva suttogná neki egy kandalló előtt, hogy vetközzön le. Így hát huszonegy év után, most, mikorra Ada Baar és Florian Tedeschi szerelmi története elfáradt és ronggyá foszlott, a „La gioia” trafik ajtajának kis rézcsengettyűje új élet kezdetét jelzi, cin-cin, a Tedeschi családban kezdetét veszi egy új, szintúgy háborús szerelmi történet. És elkezdődik Haya Tedeschi és Kurt Franz háborús szerelmi története, mert a szép német alhadnagyot, SS-Untersturmführert, Kurt Franznak hívják.

Kurt Franz szenvedélyes amatőr fényképész. A Voightländer Besséből mindenféle kis 40 x 60 milliméteres fekete-fehér tájak ugrálnak ki, mint például az, amelyet a goriziai várból kapott lencsevégre 1944 tavaszán, amikor a kollégáját, Willit fényképez-

te, minek utána mind a hárman, Kurt, Willi és Haya, elmennek Keiserfleischra a „Leon d'oro” trattoriába a Via Codellire. Kurt és Haya persze *titokban* találkoznak, eldugott panziók szobáiban Gorizia külvárosában, de ha a trieszti színházakban valami jó kis operát vagy operettet adnak, egész napos kirándulást tesznek Triesztbe, mert Kurt szereti a zenét, és az ilyen kirándulások után különös gyengédséggel viseltetik Haya iránt. Megnézik Lehár *Víg özvegyét*, de megnézik Wagner *Lohengrinjét* is a „Verdi” színházban, elmennek a „Casa germanicába” is, megnézni egy új filmet és bekapni egy finom Apfelstrudelt, mert Kurt imádja az Apfelstrudelt, mert az Apfelstrudel Kurtot az anyukájára emlékezteti, akit szintén kivételesen tisztel és szeret, és Hayának sincs semmi kifogása az édességek ellen, noha az Apfelstrudelnél jobban szereti a panna cottát, ami azonban a Via Nizza 15-ben székelő „Német ház”-ban nem kapható. Ők ketten, Haya és Kurt, szinte mindig délutáni előadásokra mennek, hogy Haya időben hazaérhessen Goriziába, nehogy valaki gyanút fogjon, Haya ugyanis jól tudja, hogy szenvedélyes szerelmét titkolni kell. Vasárnaponként Kurt Triesztben meglátogatja Franco Gulli hegedűtanárt a Viale Sonninón, két óránál tovább nem marad nála, híres mesterek egyszerű, rövid szerzeményeit játssza, például Bach menüettjét vagy Brahms *Bölcsődalát* (Wiegenlied), Op. 49–4, avagy Gerschwintől a *Summertime*-ot (Gulli professzor zongorakíséretével), vagy Sosztakovics *Kis indulóját* a gyermekeknek szánt szerzeményeiből, mert Kurt tényleg szereti a zenét. Haya addig templomba megy, minden alkalommal másikkba. A templomban alaposan meggyónik, bűnbocsánatot nyer, és akkor minden rendben. Kurt különféle szép történeteket mesél Hayának, legtöbbit a Barry névre hallgató kutyájáról mesél. A gyönyörű, nagy keverék kutyát, mely leginkább bernáthygyire hasonlít, ott kellett hagynia Lengyelországban, ahol egy gyönyörű erdő szélén dolgozott egy ligetben, egy romantikus kis vasútállomás közelében, ahol egy állatkert is volt fácánokkal megnyulakkal, amit egyébként ő, Kurt, mesterien el tud készíteni, mert egyebek mellett szakácsi képesítése is van. Ezen a helyen egy csomó gyönyörű fényképet csinált, melyeket külön albumban őriz; az albumnak azt a címet adta, hogy „Schöne Zeiten”, azaz „Szép idők”,

a cím alá pedig odaírta: „Die schönsten Jahre in meinem Leben”, azaz „Életem legszebb évei”, noha most, míg vele, Hayával van, már nem annyira biztos ebben.

Kurt Franz albumjából – a fényképek, amelyeket 1944-ben Goriziában Haya Tedeschinek ajándékozott

Kurt Franz és Haya Gorizia környékén kirándulnak, 1994. május

Kurt Franz, 1937. október

Kurt Franz az édesanyjával Düsselдорfban, 1937

Kurt kedvence, Barry, 1943

1944 márciusának végén a Tedeschi család Milánóba költözik. Florian a kapcsolatain keresztül munkát talál Milánóban, „capo ufficio” lesz egy melaszleparlással foglalkozó cégnél. Ahhoz képest, hogy a goriziai „Delle tre Venezie” boltban esernyőt árult, Florian most méltóbb munkának érezte, hogy „capo ufficio” lehet a melaszleparlással foglalkozó cégben. *Én nem megyek*, mondja Haya, *őriznem kell a trafikot*, és Letizia néniénél marad, jó kezekben lesz, véli az anyja, Ada. Milánóból Haya nővére, Nora ír és telefonál, úgy tűnik, nem túl virágos ott az életük, a család pont egy légítámadás alatt érkezett meg vonattal Milánóba egy hideg, esős éjszakán, akárcsak annak idején, amikor Albániából utaztak Velencébe, ó, ezek az ismétlődések, ezek a háborús párhuzamok, panaszkodik Nora Hayának, aztán a bőröndjeiken ültek, ő, Nora, Paula, Oreste meg Ada, és vártak, órákig áztak az esőben a Via Broletto és a Via Bossi sarkán, várták, hogy Florian meg hozza valamilyen lakás kulcsait, közben hullottak a bombák, *gyújtóbombák*, mondja Ada mama, aki estelente mindig részeg, *ezeztől a bombáktól meghalnak az emberek*, mondja. Az az üzem, az a leparlógyár, vagy mi, ahol apa dolgozik, a külvárosban van, egészen a városon kívül, írja Nora, ők pedig egy menekültházban laknak, amit ő, Nora, nem nagyon ért, hiszen jobbára olaszok vannak körülöttük, habár németek is akadnak szép számmal, hogy lehetnének hát menekültek?, de Ada azt mondja, így megy ez a háborúban, a civilek folyton menekülnek valahova, főleg olyan helyekre, ahol az övéik élnek, ahol biztonságban érzik magukat, ám ő, Nora már nem tudja, hogy kik a mieink, írja, hiszen Albániában először nem voltak menekültek, aztán egy éjszaka leforgása alatt menekültekké váltak, írja Nora. A házban, ahol laknak, nem érzik valami jól magukat, írja Nora, ők az első emeleten vannak, a földszinten meg igen közönséges emberek laknak, akik nem beszélnek olaszul, hanem csak németül, és *Heil!*-lel köszönnek, lehet, hogy ezek az emberek is menekültek, írja Nora, itt folyton lövöldöznek, így aztán sem ő, sem Paula, sem Oreste nem járnak iskolába, veszélyes, mondja Florian papa, ő meg már túl öreg ahhoz, hogy iskolába járjon, írja, hamarosan betölti a tizennyolcat, és a papa, írja Nora, állást talált neki a „cégeben”, és ő most ennél a cégnél dolgozik mint német fordító és

gépíró, és a papával együtt megy minden reggel dolgozni a helyi vonattal. Ez az „Underwood” írógép nagyon nagy és nehéz gépelni rajta, írja Nora, szótára nincs, így gyakran kér segítséget a német katonáktól, akik mindenütt ólálkodnak, írja Nora, és egyáltalán nem kellemetlen emberek, mi több, kedvesek, vannak köztük csinosak is, pont, ahogy Haya mesélte Kurtról, hogy milyen finom ember. A vonatok zsúfoltak és gyakran elmegy az áram, több mint egy órába telik, míg odaérnek a munkahelyükre, közben folyton hullnak a bombák, írja Nora, ezenkívül nincs elég élelmiszerük, Goriziában jobb volt, írja, egyszer Paula felült Florian biciklijére, Florian vett egy új biciklit, nagyon könnyű, alumínium, írja Nora, és Paula elment valami mezőre a városon túl krumplit lopni, de elkapták és ő megszökött, így aztán nincs már biciklijük, írja Nora, és már mind sárgák egy kicsit a sárgarépától. Május elején Nora azt írja, hogy április 21-én, amikor Floriannal hazafelé tartottak a munkából, kis híján odavesztek; egész nap lövöldözés hallatszott, amiben nem volt semmi különös, de a pályaudvaron szörnyű zűrzavar támadt, igazi káosz, az emberek azt mondták, hogy Milánó partizán kezekbe került, egyébként, írja Nora, a németek mintha tudnák, hogy elveszítik a háborút, egyesek menekülnek, és akkor ő meg az apja vagy öt kilométert gyalogoltak, és valóban megjelentek a partizánok és lökdödni kezdték az embereket, nagyon gorombán, menetszlopok keletkeztek az emberekből, akik Milánó felé tartottak, ők ketten, Nora és Florian, nem az út közepén haladtak, hanem a peremén, az árokparton, és akkor ő, írja Nora, több tucat tetemet pillantott meg az árokban, megkínzott hullákat, ami biztosan a partizánok műve volt, és azt írja, hogy hallatlan szerencse folytán maradt csak életben, ugyanis a zsebében volt a Salò Fasiszta Köztársaság tagsági könyvecskéje, s ha a partizánok ezt megtalálják nála, biztos megölik, ám szerencsére nem bántották, írja Nora, és még azt is írja, hogy a partizánok azokban a napokban sok gáztetet követtek el, de aztán, hála Isten, megérkeztek a szövetségesek. Majdnem elsírta magát, írja Nora, amikor szemtanúja volt, hogy az egyik iskolaudvarban agyonlőnek egy elfogott fasisztát, a fal mellé állították, írja Nora, és egy tízéves kisfiú kezébe nyomták a puskát, nem lehetett több tízévesnél, akkora volt, mint a mi Oresténk, írja

Nora, és megparancsolták neki, hogy lőjön, mert az az ember, az a fasiszta megölte az apját, lőj! kiáltották, de a fiúcska nem tudott löni, és mindez, ez az agyonlövés, félresikeredett, a kislány lőtt és lőtt, a fasiszta azonban sehogy sem rogyott össze, csak egyre jobban vérzett, és aztán lelőttek még néhány németet, akik nem akarták feladni magukat, ott, a szemünk láttára. Így írja Nora.

1944 márciusában Milánó nagyjából „meg van tisztítva”; ezek szerint a Tedeschi család nem gyanús, mert ha gyanús lenne, nem élhetne abban a házban, ahol él, egy lakásban, melynek lakói „hosszabb külföldi útra” mentek, amint ezt Florian „kapcsolata” mondta.

A San Vittore börtönben vannak még üres helyek, a Főpályaudvar 21. vágányán egyre kevesebb marhavagon várakozik az újabb szállítmányokra, a transzportok éjszaka mennek el, sebesen és *titokban*. A Tedeschi család mit sem tud január 30-ának reggeléről, amikor 600 személyt zsúfoltak be a hosszú szerelvénybe, beleértve negyven kicsiny és nagyobb gyereket és beleértve az öregeket is, akik közül Smeralda Dina volt a legidősebb a maga 88 évével, és a goriziai Emma Luzzatto sem volt sokkal fiatalabb nála. Hét nap múlva, február 6-án ez a vonat megérkezik Auschwitz Birkenaubába, ahol a *Meister aus Deutschland*

Mélyebbre kiáltja az ásót itt meg meg hadd szóljon a zene az
[ének...
*mélyebbre a földbe az ásót itt ott fűjjátok húzzátok a tánchoz...
kiált borusabb muzsikát s füstként a szelekbe foszoltok
s fekhettek fellegrba feküdni van ott hely*

és néhány óra leforgása alatt 500 utas száll fel az égi temetőbe.